

Nasjonalbiblioteket **Årsmelding 2003**

Takk for to spennende år!

Utgiver Nasjonalbiblioteket
Kontakt Se side 23
Organisasjonsnr. 976 029 100
Redaktør Liv Anniken Stavik
Form Jan Neste Design
Trykk Teamtrykk/Allkopi

Foto: Petter Bjørbu

Jeg er glad og takknemlig for at jeg fikk mulighet til å si ja takk til et to-årsvikariat som nasjonalbibliotekar. Takk til Norges Bank som ga meg permisjon – og takk til styret i Nasjonalbiblioteket og Kulturdepartementet som viste meg tillit. De to årene kan oppsummeres slik:

Utrolig spennende, veldig lærerike og svært arbeidskrevende.

Årene har vært preget av økonomistyring, arbeid med strategisk plan, beslutning om rehabilitering av Drammensvn. 42 og forslag til omorganisering for å få det geografisk todelt Nasjonalbiblioteket til å bli en helhetlig organisasjon.

Et paradoks: sjelden har jeg vært så lite i kontakt med litteratur og kulturopplevelser som i disse to årene. Tiden strakk ikke til.

Takk for samarbeidet i en av Norges viktigste kulturinstitusjoner – en institusjon som har prioritet fra sitt fagdepartement og hvor de eksterne og interne oppgavene står i kø. Hverdagsarbeidet i Nasjonalbiblioteket preges av en imponerende mengde entusiastiske og engasjerte medarbeidere med utrolig dybde og bredde i sin kompetanse.

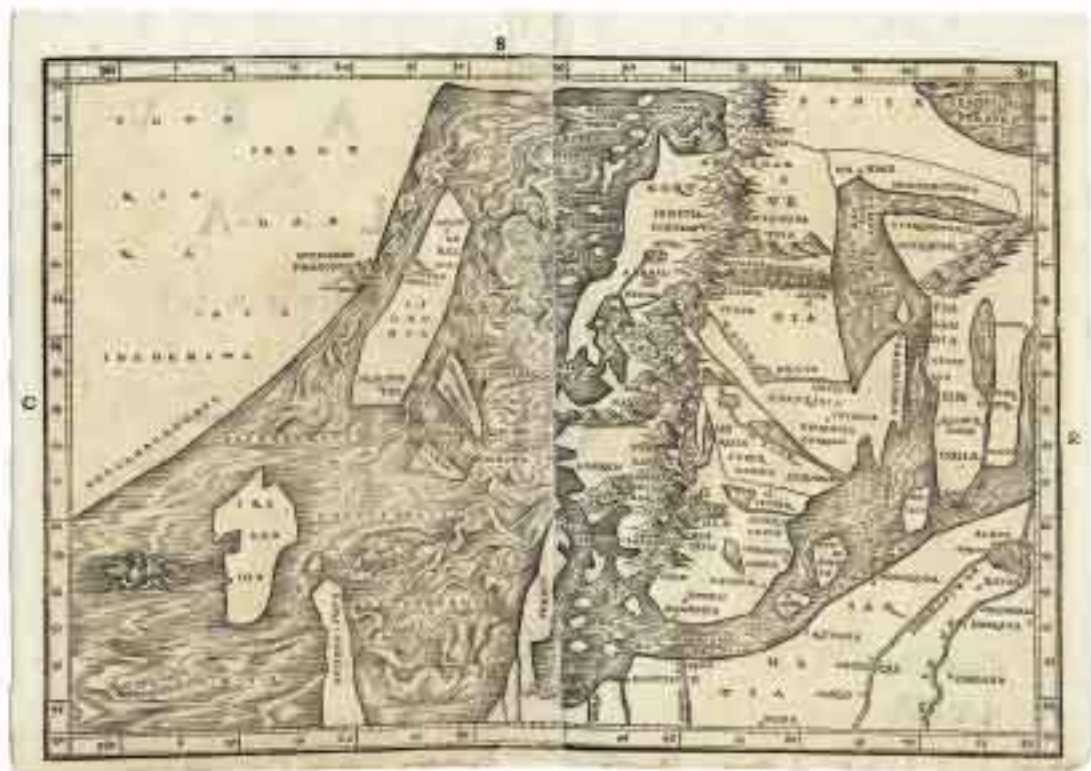
Jeg håper en ny organisasjon vil gi en ramme for Nasjonalbiblioteket som vil få synergieffekten fram i samspillet mellom de forskjellige enheter, avdelinger og divisjoner.

Med utgangspunkt i de fire virksomhetsområdene er det på sidene som følger valgt ut noen av de prosjektene som det har vært spesiell fokus på i løpet av året 2003.

Lykke til videre!

Kari Gjestebø
Konstituert nasjonalbibliotekar 2002-2003

Octava Tabula Continet Cheronnesum Scondiam

Håndskriftsamlingen har et innbundet manuskript kalt «...Palestina...». Boken er trolig en håndskrevet forløper for Jacob Zieglers senere trykte bokutgivelse om de bibelske land, trykt i Strasbourg i 1532, og med ny utgave i 1536. De trykte utgavene har åtte kart, hvorav syv viser Palestina og tilgrensende land, mens ett merkelig nok viser Norden.

Kartsamlingen har nå anskaffet et eksemplar av Zieglers trykte nordenkart. Kartene i de to utgavene av Octava Tabula Continet Cheronnesum Scondiam er identiske, og det er derfor umulig å avgjøre hvilken utgave det ervervede løse kartet stammer fra.

Zieglers håndtegnede og trykte kart er ikke helt like, det håndtegnede viser Grønland som en halvøy, mens det trykte viser Grønland som et stort kontinent som fortsetter utenfor kartet. Sammenlignet med eldre kart, der Sør-Norges spiss peker rett mot vest, representerer Zieglers kart en ny og forbedret fremstilling av Norge.

Landet har fått en riktigere nord-sydorientering og navnetilfanget er også større. Zieglers kart er forøvrig det første som navngir Finland og som viser landet som en halvøy. Det er tydelig at Zieglers kart var kjent i hans samtid; kartet er klart brukt som forelegg av andre kartografer på 1540-tallet.

Jacob Ziegler (1471–1549) var tysk teolog og matematiker. Under et opphold i Roma kom han i kontakt med flere fremstående nordiske geistlige som forsynte ham med bakgrunnsstoff om Norge og Sverige: den svenske erkebiskop Johannes Magnus, den norske erkebiskop Erik Valkendorf, som tilbrakte sitt siste leveår i landflyktighet i Roma der han døde i 1522, og Olav Engelbrektsson som etterfulgte Erik Valkendorf i kallet.

www.nb.no/html/kartsamlingen.html

Norske folketoner fra Ole Mørk Sandviks samlinger

Ole Mørk Sandvik skriver ned og Svein Tveiten synger.

musikksamling, og i samarbeid med samlingens leder Øystein Gaukstad (1912–1996) gjorde han et foreløpig utvalg med sikte på en utgivelse. Det var imidlertid først etter Sandviks død at Gaukstad, med økonomisk støtte fra O. M. Sandviks Fond, fikk fullført arbeidet med utvelgelsen. Manuskriptet ble imidlertid liggende i Norsk musikksamling inntil Norsk musikksamlingens venner i 1995 tok initiativet til en utgivelse. Manuskriptet slik det i 1985 forelå fra Gaukstads side, er i 2003 blitt gjennomgått på nytt, blant annet for å dobbeltsjekke variantapparat og henvisninger, og ikke minst for å standardisere henvisningene. Dessuten måtte det lages registre: navnerregister, et eget informantregister, geografisk register og ett over alle titler og førstelinjer.

www.nb.no/html/norsk_musikksamling.html

Ole Mørk Sandvik (1875–1976), Norsk musikksamlingens grunnlegger, var en av Norges fremste og mest produktive innsamlere av folkemusikk. Etter å ha tatt teologisk embetseksamen i 1902, begynte han sitt nesten 50 år lange innsamlingsarbeid i Gudbrandsdalen. Deretter fulgte Setesdalen, Østerdalen, Møre, Telemark, Finnskogen, Trøndelag og Nordland.

Samtidig hadde Sandvik utstrakt kontakt med andre innsamlere over hele landet. Deler av det innsamlede materialet publiserte Sandvik i forskjellige sammenhenger, foruten at han benyttet det i en lang rekke avhandlinger om folkemusikalske emner. De fleste opptegnelsene forble imidlertid upubliserte, og det var først mot slutten av livet at han begynte å vurdere å utgi et representativt utvalg av de vokale opptegnelsene.

Det aller meste av sine omfattende samlinger overlot han på 1970-tallet til Norsk

Fra innvielsen av Norsk musikksamling 10. februar 1927. Dr. O.M. Sandvik (1875-1976) på talerstolen. Avissiden er fra Tidens Tegn 11. februar 1927.

Billedsamlingen gikk i 2003 til innkjøp av det siste motivet i en eiendommelig serie bestående av tre samemotiver. De to første kolorerte akvatintene i serien, som ble anskaffet for noen år siden, viser blant annet et sterkt karikert engelsk borgerskap som betrakter en

samefamilie utstilt på Egyptian Hall i Piccadilly i London i 1822. Forhistorien er ifølge Schiøtz' *Utlendingers reiser i Norge* at naturforskeren William Bullock, etter en reise i Rørostraktene, tok samene Jens Holm og hans familie med seg tilbake til London. Der ble de behørig fremvist

på Bullock's Arcade til borgerskapets fornøyelse. I det ene tilfellet er kunstneren I.R. Cruikshank, bror til den kjente engelske karikaturtegneren George Cruikshank. Det andre motivet er laget av en annen kjent engelsk karikaturtegner, Thomas Rowlandson. Schiøtz beskriver også

et tredje motiv fra denne serien med tittelen *The Laplanders return to their native country under the care of Mr. Bullock and his son*. Dette sjeldne trykket dukket opp på antikvariatsmarkedet i Oslo i fjor. Med dette motivet sluttføres historien om samene Jens Holms Londonreise i 1822. Holm og hans familie ble ikke etterlatt til seg selv i Londons slum, som man kanskje kunne frykte, men ble brakt hjem i triumf med all verdens ufattelige rikdommer (i følge Cruikshanks fremstilling). Et rollebytte har også funnet sted siden de to foregående stikkene. Nå er det samene som er karikerte, mens engelskmennene fremstår som siviliserte velgjørere. I underkant av motivet er sticket supplert med følgende forklarende bildetekst: «The Anglo Laplanders, astonishing the Natives, at the sight of their Immense Wealth & Curiosities, emmassed (sic) together during their visit to England 1822.

NB. The Border of the Print is composed of curiosities not known in Lapland.»

www.nb.no/html/billedsamlingen.html
www.nb.no/html/arkiv1-nytt-billedsam.html

Harald Sohlberg og Nikolai Astrup: viktige brev fra to særpregede malere

Etter den bergenske kunstsamlaren og mesenen Conrad Mohr (1849–1926) og hans hustru Aslaug Mohr (1869–1959) har **Håndskriftsamlingen** kjøpt en sammenhengende korrespondanse på 31 brev fra Harald Sohlberg (1869–1935) samt 4 brev fra Jølster-maleren Nikolai Astrup (1880–1928).

Sammenlagt gir brevene fra Harald Sohlberg et sterkt inntrykk av kunstnerens vanskelige livssituasjon i de siste 10–12 årene han levde, men de forteller også om de kompromissløse kvalitetskravene han stilte til sin kunst. Selv når hans økonomi var på det aller dårligste, fikk han seg ikke til å skille seg av med bilder han ikke selv var absolutt fornøyd med. Malerier han hadde solgt til Mohr og fått penger for, kunne han ha stående hjemme i årevis før han motstrebende gav dem fra seg. Om og om igjen kommer han tilbake til det langvarige og møysommelige arbeidet med noen av de mest kjente bildene, for eksempel *En blomstereng nordpå*, som han selv betegner som et av sine hovedverk.

Astrup-brevene er lange og innholdsrike og har til felles med Sohlberg-brevene at de forteller om kunstnerisk kompromissløshet i forbindelse med motiver maleren har under arbeid. Om sine motiver skriver han også

utførlig, som for eksempel om Jølsters gamle prestegård der han hadde sin oppvekst:

«Jeg begyndte paa et billede et par dage, førend den gamle Præstegaarden blev revet ned, det skulde være min afskjed med præstegaarden, - ja med en hel epoke i min kunst, - et helt decennium af min første kunst - fra jeg var 17-18 aar til 27;- det var alle vi unge, som havde lagt sammen der - i og omkring præstegaarden;- vi var samlede i haven under det storbladede lindetree;- det var afskjed mellem os unge, som skulde forlade præstegaarden og hverandre.- Afskjeden vilde jeg faa frem gennem farverne og kompositionen af figurerne og huset (præstegaarden) (som skulde trække sig halvt ud af billedet med bare det ene øie af et «lurende» loftvindue; derfra var der banket saa ofte advarende til os unge i haven) -...»

www.nb.no/html/handskriftsamlingen.html

Arnulf Øverland: dikt, noveller og foredrag

Etter dikteren og samfunnsdebattanten Arnulf Øverland (1889–1968) har **Håndskriftsamlingen** kjøpt manuskriptene til flere sentrale verker. I samlingen inngår blant annet et av mellomkrigstidens og etterkrigstidens mest leste og siterte dikt, *Til en misantrop*, som kladd i flere tidlige stadier og versjoner. Foredraget *Kristendommen - den tiende landeplage* kan også nevnes spesielt. Da det i 1933 ble utgitt i samlingen. *Tre foredrag til offentlig forargelse*, skapte det intens offentlig debatt og påførte forfatteren en blasfemianklage etter anmeldelse av professor Ole Hallesby.

Ellers er Øverland-samlingen tilført både noveller og sakprosa representert i form av kladder og utkast i flere stadier og med mange rettelser, altså et svært interessant materiale i forskningssammenheng.

www.nb.no/html/handskriftsamlingen.html

Pliktavlevering av nettdokumenter

Stadig flere velger å publisere sine dokumenter på Internett. Formålet med **Paradigma-prosjektet**, som pågår ut 2004, er bl.a. å etablere tilfredsstillende løsninger for pliktavlevering av dokumentene fra den norske delen av Internett. Dette innebærer at alle norske nettdokumenter vil bli høstet inn automatisk ved hjelp av spesialprogramvare. I tillegg arbeider prosjektet for å finne fram til de bibliotekfaglige og juridiske løsningene som skal gjøre det mulig for Nasjonalbiblioteket å gi brukere tilgang til nettarkivet for forskning og dokumentasjon.

Hittil har Nasjonalbiblioteket høstet inn dokumenter fra «.no» hvert halvår. I august 2003 startet den andre generelle innsamlingen, og 4,1 millioner Internett-adresser (URL-er) ble samlet inn. Dette er en økning på ca. 1 million sammenlignet med den første innsamlingen ved årsskiftet 2002/2003. I tillegg har prosjektet satt i gang daglig nedlasting av ca. 40 nettviser.

Parallelt med dette laster Senter for pliktavlevering (SFP) ned enkelt dokumenter fra nettet. Dokumentene katalogiseres i BIBSYS og oppbevares i vårt digitale sikringsmagasin.

Internasjonalt samarbeid

Gjennom Nordic Web Archive (NWA) har de nordiske nasjonalbibliotekene i 2003 startet et samarbeid om utvikling av verktøy for å søke i og hente fram informasjon fra de nordiske webarkivene. De første resultatene fra dette arbeidet ble ferdigstilt og frigitt som åpen kildekode i desember. Dette arbeidet har vakt internasjonal interesse. Utviklingen av NWA har vært delfinansiert av Nordunet2 og NORDINFO. Som et resultat av det nordiske NWA-samarbeidet ble alle de nordiske landene

invitert til å delta i International Internet Preservation Consortium som ble dannet sommeren 2003. Elleve nasjonalbibliotek og Internet Archive har gått sammen i et konsortium for å arbeide i fellesskap med å finne løsninger for arkivering av verdensveven. For å få til dette skal man utvikle en felles verktøykasse basert på åpen kildekode, som inkluderer verktøy for innsamling av nettsider, arkivering av disse og tilgang til arkivet.

www.nb.no/paradigma
www.nb.no/senter_for_pliktavlevering.html

Ny systemplattform for SAMPER-basen

Samkatalogen for periodika (SAMPER) ble utviklet sent på 1960-tallet og er den eldste av Nasjonalbibliotekets baser. I løpet av de vel tredivye årene basen har eksistert, har den utviklet seg fra å være en teknologisk nyvinning til å bli et utdatert og lite brukervennlig redskap. Bibliotekene er etter hvert blitt automatiserte og i stand til å avlevere bibliografiske data, men basens struktur har forhindret gjenbruk av data fra eksterne kilder. Den manuelle inndateringen har skapt dobbeltarbeid og gitt grunnlag for feil. Det har dermed vært både kvalitetsmessige og ressursmessige grunner bak beslutningen om å modernisere tjenesten.

I 2003 ble basen flyttet over til en Oracle-plattform. Basen baserer seg nå på import av bibliografiske data fra autoritative kilder, som den internasjonale ISSN-basen i Paris og Norsk periodikafor-tegnelse. Gjennom import av data sikres høy kvalitet på postene og mer informasjon om det enkelte tidsskrift.

Personalet fritas for manuell inndatering av bibliografiske data og kan i høyere grad enn tidligere bruke ressursene på kvalitetssikring av produktet. Som et resultat av denne satsningen har også tjenesten på Internett blitt forbedret. Webtjenesten skal imidlertid utvikles videre slik at bibliotekene lettere kan sende endringer eller ta ut statistikk.

Dessverre befinner flere av Nasjonalbibliotekets sentrale databaser seg på en foreldet teknologisk plattform. Som et ledd i en strategisk satsing startet Nasjonalbiblioteket i 2002 et omfattende fireårig prosjekt der hovedmålsettingen er å få på plass en enhetlig IKT-løsning for de bibliografiske tjenestene.

www.nb.no/baser/samper

Nedleggelse av Norsk bokfortegnelse i trykt form

Den løpende nasjonalbibliografiske registreringen i Norge startet i 1883 da Norske avdeling ved Universitetsbiblioteket i Oslo ble opprettet og en omfattende pliktavleveringslov trådte i kraft. Etter 120 års publisering i trykt form ble *Norsk bokfortegnelse. Årsfortegnelse* vedtatt nedlagt i 2003. Det var en samlet økonomisk vurdering samt effektiviseringshensyn som lå til grunn for beslutningen om nedleggelse.

Formålet med nasjonalbibliografier er å dokumentere et lands eller områdes dokumentproduksjon. Det nasjonalbibliografiske arbeidet er en internasjonal forpliktelse basert på anbefalinger gitt av IFLA og UNESCO. En av disse anbefalingene slår fast at nasjonalbibliografien må lagres på et medium som sikrer permanent

tilgang til informasjonen. Den vanlige vurderingen har vært at det trykte produktet fyller dette kravet best.

Nasjonalbibliografien har eksistert i elektronisk form siden 1971. I 1994 ble den lansert som en gratistjeneste på Internett. Etter 1994 sank etterspørselen etter de trykte produktene. I løpet av en femårsperiode ble de trykte nasjonalbibliografiske produktene for tidsskriftartikler, notetrykk, lydfestinger og periodika lagt ned. I 2000 ble det også besluttet å legge ned produksjonen av CD-ROM-utgaven. Gradvis har nasjonalbibliografien i digital form blitt hovedproduktet. Det er derfor som et ledd i en vedvarende prosess at det siste trykte produktet nå legges ned.

www.nb.no/baser/norbok

Christian Leden

I løpet av 2003 har Nasjonalbiblioteket registrert og digitalisert mer enn 900 fonografruller etter den norske musikketnologen Christian Leden (1882–1957). Samlingen ble i sin tid gitt til Universitetsbiblioteket, men ble aldri registrert eller spilt over til moderne format. Nå har samlingen fått sin plass i det digitale sikringsmagasinet og kan dermed gjøres tilgjengelig for ettertiden.

Christian Leden la ut på sine ekspedisjoner i skyggen av mer kjente norske polarforskere. Hans arbeid med å dokumentere folkemusikk fra Norge, Grønland og Sør-Amerika ble lenge sett på som unøyaktig og lite vitenskapelig; utenpå rullene har Leden skrevet lite informasjon om hva som faktisk finnes på lydsporene, og man har gått ut fra at «gammel bondekone synger» eller «ung eskimo fra Cap York» og andre upresise formuleringer var de eneste opplysningene om lydopptakene. Når materialet nå er blitt avspilt, viser det seg imidlertid at fonografrullene inneholder verdifull informasjon og bærer preg av systematikk og orden. Hvert lydspor starter med stemmefløyte, det blir opplyst hva som framføres og hvem som synger. Christian Leden skrev dessuten en bok som i detalj beskriver mange av lydopptakene som ble gjort på Grønland.

Underveis i arbeidet med Leden-materialet ble det funnet tre nitratfilmer som alle dokumenterer Ledens feltarbeid på Øst-Grønland i 1926. Tidligere har en trodd at alle Ledens filmer gikk tapt under andre verdenskrig, men ved å

sammenlikne bilder fra etnologens egen bok og filmrullene, er det nå klart at det finnes levende bilder signert Christian Leden. I en artikkel fra *Morgenbladet*, trykt i januar 1912, blir det hevdet at Leden var den første skandinav som filmet i arktiske strøk og på den måten dokumenterte inuittenes levevis og musikk. Nasjonalbiblioteket har hatt tett kontakt med Ledens familie under arbeidet med samlingen. Spesielt har Ledens datter, Astrid Leden, bidratt med mye viktig informasjon om farens arbeid med å dokumentere tradisjonell folkemusikk.

www.nb.no/verneplan/lyd/distribusjon.html

Norsk digitalt bibliotek

Nasjonalbiblioteket har i samarbeid med ABM-utvikling spilt en viktig rolle i arbeidet med å stake ut kursen for den nasjonale satsingen Norsk digitalt bibliotek. Mot slutten av året ble prosjektet NDB rammeverk etablert, med prosjektleder i Nasjonalbiblioteket.

Prosjektets målsetting er å etablere enighet om et rammeverk for Norsk digitalt bibliotek. Flere bredt sammensatte arbeidsgrupper skal diskutere arkitektur, standarder, metodikk og ulike tjenester som sammen kan utgjøre et

teknologisk rammeverk for NDB. Viktige tema for diskusjonene i 2004 er systemarkitektur og infrastruktur, metadata, produksjon av dokumenter, fellessøk og tilgang til dokumenter, autentisering, autorisering og tilgangskontroll og andre mulige fellestjenester. Nasjonalbiblioteket vil samordne utviklingen av Nasjonalbibliotekets eget digitale bibliotek med arbeidet i prosjektet NDB rammeverk.

www.norskdigitaltbiibliotek.no

Digitalt sikringsmagasin (DSM)

Nasjonalbibliotekets digitale sikringsmagasin er en infrastruktur for bevaring og formidling av digitale objekter. Nasjonalbiblioteket har i 2003 fått på plass programvare for enhetlig håndtering av alle typer digitale dokumenter i det digitale sikringsmagasinet. DSM-programvaren tilbyr tjenester som sikrer adgangskontroll, innlegging og uthentning av digitale objekter, samt tjenester for administrasjon av de digitale objektene. Et viktig poeng med DSM-programvaren er at tjenestene som produserer eller bruker digitale objekter, nå ikke forholder seg til den konkrete lagringsteknologien som benyttes i det digitale sikringsmagasinet. Dette gjør det enklere å skifte ut lagringsmedier når de blir teknologisk utdaterte, og det gjør det enklere å flytte digitale objekter mellom ulike typer lagringsmedier uten at tjenestene som utnytter de digitale objektene, berøres. DSM-programvaren er utviklet av Nasjonalbiblioteket, og den baserer seg på åpne teknologier som Java og SOAP (Simple Object Access Protocol). I utviklingen av systemet er det benyttet såkalt «åpen kildekode»-verktøy, noe som har fungert utmerket.

Det nye systemet sikrer en enhetlig og stor grad av automatisk håndtering av digitale objekter. Administrasjon og vedlikehold av det digitale sikringsmagasinet og lagrede objekter er også forenklet. Systemet er tilrettelagt for flernodearkitektur slik at sikkerhet og ytelse (lastbalansering) kan økes ved behov.

Lagringsteknologien som benyttes består av speilede disksystemer som er koplet sammen i et lagringsnett (SAN – Storage Area Network). Nettokapasiteten på disksystemene er 60 terrabyte lagringsplass. I tillegg benyttes en tape-robot for backup.

Utfordringen framover blir å videreutvikle tjenester og innhold som baserer seg på den infrastruktur og systemarkitektur som nå er realisert, og som til sammen danner grunnsteinen i Nasjonalbibliotekets digitale bibliotek.

www.nb.no/paradigma

En radioreise i Nordland

Digitalt radioarkiv er et samarbeidsprosjekt mellom NRK og Nasjonalbiblioteket. Prosjektet ble startet i 2000 og tar sikte på å bevare NRKs historiske radioarkiv for ettertiden ved å kopiere arkivopptak over fra gamle, slitte kvarttomsbånd til digitale filer. Ved utgangen av 2003 var det produsert drøyt 31 000 timer digital radiolyd. Da er omtrent halvparten av det historiske arkivet overført til digital form.

Digitalisering av radiohistorien letter også tilgangen for NRKs gjenbruk av materialet og åpner for tilgjengeliggjøring og formidling via Internett. Rettighetsspørsmål setter klare begrensninger for formidling til allmennheten, men gjennom samarbeid prøver vi å finne gode løsninger både for bruker og opphavsmann.

Som eksempel gjøres radiostoff fra Nordland tilgjengelig for publikum gjennom

lyttestasjoner på folkebibliotekene i fylket. Denne tjenesten, som vi har kalt Digitalt Radioarkiv Nordland, har vært tilgjengelig fra våren 2003.

Det arbeides nå med å lage et mer publikumsvennlig søkegrensesnitt, og da kan vi tilby brukeren flere valgmuligheter for sin radioreise i Nordland. Her skal brukeren kunne navigere mellom små og store kommuner, velge emneord eller plukke radiominner fra en tidsakse. Radiomaterialet som gjøres søkbart, er i hovedsak reportasjestoff fra NRK Nordlands arkiv. Materialet er godkjent av NRK i forhold til spørsmålet om opphavsrett.

www.nb.no/radioarkiv_nordland.html

1905 – Norge, Sverige & unionen

Nettstedet *1905 - Norge, Sverige & unionen*, ble åpnet i 2003. Nettstedet inneholder bilder, brev, aviser, karikaturer og forhandlinger som belyser oppløsningen av unionen mellom Norge og Sverige i 1905. En rekke originaldokumenter er skannet inn og gjengitt på nettstedet samtidig som en fylldig bibliografi om unionsoppløsningen er tilgjengelig i søkbar form. Tema-artiklene er nyskrevne for nettstedet, som også inneholder egne skolesider. Nasjonalbiblioteket har stått for utvikling av nettstedet og har bidratt med materiale.

Nettstedet er et norsk-svensk samarbeid som inngår i hundreårsmarkeringen for unionsoppløsningen. Prosjekt 1905 ved Universitetet i Oslo, Nasjonalbiblioteket og Riksarkivet i Norge har samarbeidet med det svenske Riksarkivet og Kungliga biblioteket i

Stockholm. Og resultatet er blitt en omfattende kunnskapsressurs om 1905, med svensk og norsk materiale.

Det er gitt støtte til 1905-nettstedet av Utdannings- og forskningsdepartementet, Læringscenteret, Institusjonen Fritt Ord og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Fra svensk side bidrar i tillegg til Riksarkivet og Kungliga biblioteket også blant andre Krigsarkivet, Slottsarkivet, Bernadotteska arkivet, Stockholms stadsarkiv, Arbetarrörelsens arkiv og bibliotek samt håndskriftsavdelingen ved Uppsala universitetsbibliotek.

www.nb.no/baser/1905

Tiréns koffert: En digital historiefortelling

Tiréns koffert er en historie om en merkelig maskin, gamle voksruller og ny digital teknikk. Men først og fremst er det fortellinga om joiken som fant veien tilbake fra fonografrullene etter 87 års stillhet.

Nasjonalbibliotekets første digitale historiefortelling på Internett er historien om Karl Tirén's arbeid med å samle inn samisk joik i Lappland på voksruller tidlig i forrige århundre.

DAUM (Dialekt-, ortnamns- og folkminnesarkivet i Umeå) hadde funnet voksrullene etter joiksamlaren Karl Tirén, men hadde ikke avspillingsutstyr for det spesielle materialet. De unike opptakene kom til slutt til lydstudioet ved Nasjonalbiblioteket i Rana på et tidspunkt da Nasjonalbiblioteket var en av de få institusjonene i Europa som hadde avspillingsutstyr for fonografruller. Uten avspillingsmaskinen Tobias ville

denne historien aldri blitt fortalt. Lydpioneren Roger Arnhoff så at de lagrede fonografrullene var verdiløse så lenge det ikke fantes fonografer. Arnhoff konstruerte derfor avspillingsmaskinen Tobias ved hjelp av en urmakerdreiebenk, platespillerpickup, matematikk, analoge og digitale filtre og et avansert lydstudio.

Nettstedet *Tiréns koffert* formidler historien illustrert med tekst, bilder og film. Samtidig får brukeren mulighet til å gå ut av historien og inn i relaterte nettsteder i og utenfor Nasjonalbibliotekets samlinger. *Tiréns koffert* ble presentert for publikum ved åpningen av Depotbiblioteket i juni 2003.

www.nb.no/tirenskoffert

Fokus på Jonas Lie

Fra 2006 til 2010 skal tre av «de fire store» feires med egne jubileer. Henrik Ibsen er først ute i 2006, deretter er det Jonas Lies tur i 2008, før Bjørnstjerne Bjørnson avslutter «de fire store» i 2010. Kielland ble feiret med en stor utstilling i Nasjonalbiblioteket i 1997.

Mest oppmerksomhet vil nok Ibsen få. Minst oppmerksomhet er det grunn til å tro at Lie vil bli til del. Interessen for Lies rike og varierte forfatterskap har avtatt i de siste tiårene. Per Mæleng, Nasjonalbiblioteket, publiserte

i 2003 *Jonas Lies marginalia* på Gyldendal forlag. Mæleng viser i boken at impresjonistisk innflytelse påvirket forfatterskapet i eksperimentell og nyskapende retning. Det er følgelig gode grunner til å forske videre på Lie i årene som kommer.

Lie var lite opptatt av litteratur med et klart ideologikritisk innhold, den såkalte tendenslitteraturen. Forfatterskapet dreier seg mye om problemstillinger rundt familie og samliv og vender ved flere anledninger tilbake

til embetsmannsstandens kyniske økonomiske utnyttelse av sine døtre.

Kvinnens erfaringer står i det hele tatt sentralt i Lies diktning, og det kan være en del av forklaringen på at Lie i sin samtid ble betraktet som en lite kontroversiell og nyskapende forfatter. Samtidens mer prestisjefylte konflikter i forfatterskapene til Kielland og Ibsen vakte mer oppmerksomhet enn Lies lavmælte prosa om kvinners marginaliserte erfaringer.

På flyttefot

Som en følge av rehabiliteringen av den gamle bygningen i Drammensveien 42, måtte de ansatte ved Nasjonalbiblioteket i Oslo lokaliseres andre steder i Oslo for en periode på drøyt to år.

Flyttingen startet i mai 2003 og pågikk til begynnelsen av august. Nasjonalbibliotekets samlinger og personale ble spredt på flere steder: 160 kontorer og ca. 8000 hyllemeter spesialsamlinger i Victoria terrasse 11, ca. 20 000 hyllemeter samlinger på Ulven og et antall i ekstra areal i Indekshuset pluss sikringsmagasin på Riksarkivet. Til sammen ble ca. 35 000 hyllemeter samlinger flyttet.

Samlingsflyttingen var komplisert, blant annet som følge av at oppstillingen av samlingene måtte omorganiseres under flyttingen. Mye sårbart og skjørt materiale måtte emballeres og håndteres svært forsiktig. Flyttingen gikk likevel totalt sett bra, og alle ansatte som deltok i dugnaden viste et engasjement og en innsatsvilje som det står stor respekt av.

Hensynet til publikum er viktig for Nasjonalbiblioteket, og en midlertidig lesesal holdes åpen i Indekshuset, ved siden av Norsk musikkksamling. Det er videre etablert en lesesal i lokalene i Victoria terrasse for besøkende til Håndskriftsamlingen. De andre spesialsamlingene tar også imot besøkende der. Bokhentertjenesten kjører daglig mellom Ulven, Indekshuset og Victoria terrasse.

Tiden går fort fram til sommeren 2005. Da inntar Nasjonalbiblioteket igjen bygningen på Drammensveien med nye og bedre egnede arealer, nye tjenester og tilbud til publikum. Det vil bli en merkedag i Nasjonalbibliotekets historie.

Nasjonalbibliotekets ærverdige bygg på Drammensveien i Oslo skal nå rehabiliteres. Foto: Petter Bjørbu

Nasjonalbibliotekets bygge prosjekt i Oslo

28. oktober 2003 la kulturminister Valgerd Svarstad Haugland ned grunnstenen for Nasjonalbibliotekets utbygging i Oslo. Anlegget skal etter planen stå ferdig til hundreårsdagen for oppløsningen av unionen med Sverige 7. juni 2005.

Ombygging og rehabilitering av bibliotekbygget

Et omfattende prosjekteringsarbeid har pågått i hele 2003. De gamle magasinfløyene bygges fullstendig om og de lave mellometasjene i hovedfløyen fjernes. Dette vil gi fleksible kontorløsninger og nye publikumsarealer for bibliotekets spesialsamlinger, nytt auditorium og ny utstillingssal.

Den ærverdige gamle bygningen er fredet og inneholder også verneverdige interiører som skal bevares. I samarbeid med Riksantikvaren har det lyktes å komme fram til funksjonelle løsninger.

Forsommeren 2003 flyttet Nasjonalbiblioteket ut fra bygget. Byggearbeidene startet i august. Ved utløpet av året var rivearbeider og innvendige konstruksjonsarbeider i rute etter oppsatt framdriftsplan, og disse arbeidene skal være fullført i april 2004.

Nytt magasinbygg

Det nye magasinbygget hadde byggestart i april 2003, og ved utløpet av året sto råbygget ferdig. Bygget oppføres i fire etasjer under bakkenivå

med et samlet areal på 11 000 kvm, hvorav Nasjonalbibliotekets magasiner utgjør 4 500 kvm. Resten av bygget blir i første omgang parkeringsanlegg på utleiebasis. Magasinbygget overtas av Nasjonalbiblioteket i juni 2004.

Tilbygg, glassgård og park

Et sju etasjes kontorbygg skal oppføres over magasinbygget. Kontorbygget og bibliotekbygget knyttes sammen med et glassoverbygg. Glassgården vil bl.a. gi plass til en publikumskafé, og området rundt bibliotekbygg og nybygg skal opparbeides som offentlig park.

Foto: Øivind Berg

Kultur- og kirkeminister Valgerd Svarstad Haugland legger ned grunnstenen til Nasjonalbibliotekets nybygg i Oslo. Foto: Petter Bjørbu

Nasjonalbibliotekets bygg fra baksiden. Her vil den nye glassgården bli bygget. Foto: Øivind Berg

Åpning av automatlageret i Rana

Over 200 gjester og seminardeltakere deltok da Nasjonalbiblioteket fredag 13. juni kunne feire åpningen av Depot II og Nordens første automatlager for bibliotek. Automatlagerteknologien representerer en milepæl for behandling av bøker, og det er første gang denne teknologien blir benyttet til dette formålet i Norden. Automatlageret er et barn av industri og kultur – to viktige begreper i dannelsen av den identiteten som har preget Nasjonalbiblioteket i Rana.

I juli 2003 kunne Depotbiblioteket gjenåpne sine funksjoner etter å ha vært stengt i åtte måneder. I stengningsperioden ble overføringen av samlingene til automatlageret fullført.

Hele prosjektperioden forløp som planlagt, og Depotbiblioteket er nå fullt operativt med ny lagrings- og håndteringsteknologi og som har gitt en optimal effekt. Det er også etablert en gjensidig kommunikasjon mellom biblioteksystemet BIBSYS og automatlagerets interne varestyringssystem.

Depotbiblioteket har ved innføring av automatlagerhusholdning etablert en bedre samlings- og eksemplarkontroll. Vi endrer nå fokus fra passivt mottak av materiale fra biblioteknorge til en aktiv samlingsutvikling. Depotbibliotekets tradisjonelle samlingsoppbygging har vært pliktavlevert nytt norsk materiale og eldre norsk og utenlandsk materiale.

Avdelingsdirektør Bjørg Simonsen ved åpningen av Depot II.

For å utvide dokumenttilbudet fra Depotbiblioteket har det også blitt kjøpt inn lydbøker.

Siden automatlageret gir raskere utlånshåndtering, gir det også Depotbiblioteket anledning til å utvikle andre samlingsbaserte tjenester. En tjeneste er artikkelindeksing av redigerte norske bøker. Foreløpig indekseres nye pliktavleverte redigerte verk.

Fakta om Automatlageret

Magasin

Lengde: 52,5 m
Bredde: 13 m
Høyde: 14 m

Kapasitet: 43 140 kasselokasjoner
I lageret: 41 500 stål-kasser
Plass til 1 million arkivmapper med over 1 million enheter
3 krangler med hver sin miniload-kran, type Stratus
Innlagring 200 kasser/time
Utlagring 200 kasser/time

Transportsystem

140 meter kjede og rullebaner som forbinder magasinet med plukk-senterets tre plukk-stasjoner

Styret 2003

Nasjonalbibliotekets styre i 2003: Arne Benjaminsen, Gunnar Hagen, Stig Fossum, Kjersti Løkken, Ingvild Øye, Jostein Helland Hauge og Marit Reutz, (styreleder).

28. oktober 2003 la kirke- og kulturministeren ned grunnstenen til Nasjonalbibliotekets nye magasinbygg på Drammensveien i Oslo. Samtidig går rehabiliteringsarbeidet av den gamle bibliotekbygningen etter planen. En annen viktig milepæl dette året var ferdigstillingen av Depotbibliotekets nye automatlager i Mo i Rana. Den høytidelige åpningen med representanter fra Kultur- og kirke departementet til stede foregikk 13. juni.

Året 2003 har vært et innholdsrikt år for Nasjonalbiblioteket. Flere store milepæler er nådd både når det gjelder organisasjon og utbygging i Oslo og Rana.

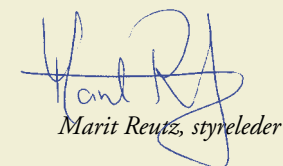
Ny ledelse tiltrådte 1. januar 2004, og det betyr at både nasjonalbibliotekar og assisterende nasjonalbibliotekar nå er på plass. Parallelt med denne ansettelsesprosessen har styret sammen med konstituert nasjonalbibliotekar fortsatt det påbegynte arbeidet med ny organisasjonsstruktur. Ulike organisasjonsmodeller er blitt nøye vurdert, og man har kommet fram til en organisasjonsmodell som går på tvers av

geografi, i tråd med den vedtatte strategien. Styrets ambisjon er å ha den nye organisasjonen på plass i løpet av mars 2004.

2003 har dermed vært et usedvanlig viktig år i Nasjonalbibliotekets historie.

Ny ledelse er på plass fra 1. januar: Vigdis Moe Skarstein er nytilsatt nasjonalbibliotekar med Roger Jøsevoll som assisterende nasjonalbibliotekar. Planer for endret organisasjon og nye bygninger både i Oslo og Rana gjør at grunnlaget nå vil være til stede for at Nasjonalbiblioteket skal stå rustet til å møte en ny tid med nye krav til effektivitet, økonomisk styring og tilbud til publikum. På denne måten oppfylder Nasjonalbiblioteket det oppdraget som er pålagt av Kirke- og kulturdepartementet.

Styret ser frem til et spennende år i 2004 når den nye organisasjonen settes i drift.

Marit Reutz, styreleder

Utval av statistikk for Nasjonalbiblioteket år 2003

A. Tilvekst av pliktavleverte dokument

Dokumenttype	2002	2003	Kommentar
Monografier	9 459	10 338	
Monografier, digitale	426	617	
Periodika	42 020	41 139	Tal på mottatte hefte
Periodika	16 100	15 448	Tal på laupande titlar
Periodika, digitale	44	181	Tal på laupande titlar
Småtrykk	25 727	23 558	
Kartografisk materiale	243	277	
Notetrykk	297	248	
Postkort	2 767	2 329	
Plakatar	704	1 260	
Fotografi	0	0	
Lydopptak	432	736	
Videogram	158	118	Sikringseks. mottatt frå NFI
Kringkasta materiale	18 385	18 922	Band og plater
CD-ROM og diskettar	211	143	
Norske vevdokument	3 141 144	6 923 949	Filer

B. Anna tilvekst av dokument

Dokumenttype	2002	2003	Kommentar
Monografier	74 439	90619	
Periodika	121 960	* 65 936	Tal på mottatte hefte
Periodika	35 673	* 24 555	Tal på laupande titlar
Småtrykk	58 370	36 400	
Kartografisk materiale	479	382	
Notetrykk	1 171	491	
Plakatar	817	1 233	
Fotografi	16 775	12 608	
Lydopptak	3 168	11 872	
Film og videogram	640	3 302	Rullar, kassetar og plater
Kringkasta materiale	15 919	14 501	Band og plater
Digitale dokument	7 074 106	394 625	Inkl. Digitalt sikringsmagasin
Manuskript	5 879	107	

C. Konservering, mikrofilming, fotografisk og digital kopiering, katalogisering

Dokumenttype	2002	2003	Kommentar
Papirbaserte dokument			
Bøker	49 486	31881	Konserverte einingar
Kart	6 317	15246	Konserverte einingar
Manuskript, brev	65 997	186805	Konserverte einingar
Grafikk, teikningar	11 558	10104	Konserverte einingar
Passpartout, emballasje	2 491	524	Konserverte einingar
Fotografi			
Konservering av foto	47 250	41647	
Analoge bilete	20 646	0	Fotografisk duplisering
Digitale bilete	4 964	48948	Digital kopiering
Mikroformar			

Dokumenttype	2002	2003	Kommentar
Mikrofilma avisar	758 974	705 000	Tal på eksponeringar
Papirkopiar til utlån	7 049	5 200	Sider
Kopiar for sal	4 125	3 900	Filmrullar
Digitalisert frå mikrofilm	269 385	219 000	Tal på eksponeringar
Duplisert mikrofiche	7 147	1386	
Film			
Tal på meter konservert	164 028	95 000	
Skanna video	1 634	1 300	Speletid i minutt
Utkopierte video	51	10 000	Tidl. rapportert i form av tal på ordrar; f.o.m. 2003 i tal på minutt
Utkopierte lyd	110	10 000	Tidl. rapportert i form av tal på ordrar; f.o.m. 2003 i tal på minutt
Katalogisering			
Tal på katalogiserte postar	726 659	540 536	Tal på registreringar i NBs databasar

D. Utlån, kopiering, referanseteneste, besøk, arrangement

	2002	2003	Kommentar
Heimlån	15 219	9 126	
Lån på lesesal	63 210	61 044	
Fjernlån	53 043	41 149	
Innlån	2 002	2 080	
Gjenbruk av depotmateriale	1 787	0	
Kopileveransar	2 561	9 961	
Sjølvbetjent kopiering	77 082	77 368	Tal på kopierte sider
Referansespørsmål	27 105	27 875	Pr. telefon, faks og e-post og ved fram møte
Forskarbesøk	14 676	10 640	
Elektroniske besøk	3 116 678	3 468 348	
Utstillingar (inkl. digitale)	1	2	
Arrangement	15	6	Foredrag, konsertar mm
Omvisningar	124	133	

E. Databasetenester (tal på oppslag)

Databasar	2002	2003	Kommentar
Norbok (Norsk bokfortegnelse)	282 495	245 024	
Norper (Norsk periodikafortegnesle)	56 346	50 986	
Nornoter (Norsk musikkfortegnelse/Notetrykk)	52 455	54 382	
Nordisko (Norske lydopptak)	22 356	16 149	
Norart (Norske tidsskriftartikler)	438 658	468 083	
Samisk bibliografi	13 602	15 150	
Sambok (Norsk samkatalog for bøker)	1 165 608	1 213 968	
Samper (Norsk samkatalog for periodika)	112 813	109 701	
Samnoter (Norsk samkatalog for notetrykk)	75 774	75 145	
NOSP (Nordisk-baltisk samkatalog for periodika)	263 392	214 176	
Bibliotek (Adresseliste for nordiske bibliotek)	233 018	230 381	
NATI (oversikt over norske elektroniske tidsskrift)	390 093	203 352	
Galleri NOR	179 628	62 646	
Jazzbasen	79 030	105 909	
Digitalt radioarkiv	-	90 000	
Andre	694 400	490 000	
Sum:		3 645 052	

Organisasjon og personale

I januar 1999 fikk Nasjonalbiblioteket sin nåværende organisasjonsform. Organisasjonen ble delt geografisk mellom Oslo og Rana. I tillegg til disse to avdelingene fikk nasjonalbibliotekaren en stab rundt seg. Det er nasjonalbibliotekaren som er ansvarlig for planlegging, drift og utvikling av Nasjonalbibliotekets virksomhet.

I juli 2001 oppnevnte Kultur- og kirkedepartementet Nasjonalbibliotekets styre, og i februar 2003 vedtok styret Nasjonalbibliotekets strategiplan. Samtidig ble det iverksatt en kartlegging av behov for en organisasjonsendring samt utredning av alternative organisasjonsmodeller. Kartleggingen var ferdig i mai 2003. I juni vedtok styret en skisse for ny organisering av Nasjonalbiblioteket basert på en funksjonsmodell uavhengig av geografisk plassering.

Alternative organisasjonsmodeller har blitt vurdert og jobbet med dette året. Når vi nå er over i et nytt år, vil organisasjonsformen bli betydelig endret.

Økonomi

Nasjonalbiblioteket er et statlig forvaltningsorgan som hovedsakelig dekker sine utgifter ved statlig tildeling. I 2003 fikk institusjonen en tildeling på 179 725 mill. kroner til drift, og 23 649 mill. kroner til investeringer. Nasjonalbiblioteket hadde i 2003 en inntekt på totalt 21 148 mill. kroner fra salg av tjenester, oppdragsvirksomhet, samarbeidsprosjekter og refusjoner. Tatt hensyn til statens inntektskrav og et resultatkrav på oppdragsvirksomheten, så hadde institusjonen et disponibelt budsjett i 2003 på 197 050 mill. De største utfordringene for Nasjonalbiblioteket i 2003 utover ordinær drift var:

Ved utgangen av 2003 hadde Nasjonalbiblioteket stillinger tilsvarende 345 årsverk fordelt med 196 i Rana og 138 i Oslo pluss 10,5 årsverk i nasjonalbibliotekarens stab. For å styrke samholdet i bedriften har det vært gjennomført felles faglige og sosiale tiltak som kan knytte de ansatte bedre sammen. Ett slikt tiltak var en samling i Rana der alle ansatte i Oslo var invitert for å treffe kollegaene i nord. Planen er at de ansatte i Rana skal komme på gjensitt til Oslo når det nye bibliotekbygget står ferdig i 2005.

- organisasjonsutviklingsarbeid
- utflytting fra bygningen i Drammensveien 42 i Oslo (bygget er under rehabilitering)
- innflytting i ny depotbygning og åpning av automatlageret i Rana
- konservering, konvertering og digitalisering av gammelt og nytt materiale i Oslo og Rana
- Nasjonalbiblioteket har de siste tre år brukt i snitt 17 mill. kroner årlig til investeringer i elektroniske lagringsmedier, oppgraderinger av edb og telefoni, kommunikasjonsutstyr og teknisk utstyr.

Nasjonalbibliotekets regnskap de siste tre år ser slik ut (i 1000 kr)

Årstall	Lønn	Varer og tjenester	Bygninger - drift og leie	Sum utgifter	Investeringer
2003	115 128	38 578	39 585	193 291	22 223
2002	105 282	29 776	37 958	173 016	12 334
2001	9 747	38 515	38 978	173 240	18 555

I 2003 fikk Nasjonalkomiteen for Ibsen-satsningen et tilskudd på kr 2 613 000.

Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbibliotekets organisasjon er under endring, men i skrivende stund (mars 2004) gjelder følgende kontaktinformasjon.

Nasjonalbiblioteket, avdeling Oslo

Postadresse: Postboks 2674 Solli, 0203 Oslo
Besøksadresse: Victoria terrasse 11
Telefon: 23 27 60 00
Telefaks: 23 27 60 10
E-post: nbo@nb.no

Publikumstjenestene

Besøksadresse: Drammensveien 40,
Inngang Observatoriegaten
Telefon: 23 27 60 11
Telefaks: 23 27 60 50
Veiledning: veiledning@nb.no
Lesesal: lesesal@nb.no
Utlån: utlaan-nbo@nb.no
Fjernlån: fjernlaan-nbo@nb.no
Innlån: innlaan-nbo@nb.no

Norsk musikkamling

Besøksadresse: Drammensveien 40,
Inngang Observatoriegaten
Telefon: 23 27 60 43
Telefaks: 23 27 60 49
E-post: musikk-nbo@nb.no

Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana

Postadresse: 8607 Mo i Rana
Besøksadresse: Finsetveien 2
Telefon: 75 12 11 11
Telefaks: 75 12 12 22
E-post: nbr@nb.no
Medielaboratoriet: medielab@nb.no
Senter for pliktavlevering: pliktavlevering@nb.no
Depotbiblioteket: depot-fjernlaan@nb.no
Lyd- og bildearkivet: lydogbilde@nb.no